

Asia: VN/22309/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajan yleiset huomiot koko esityksestä

Esitys on lähtökohdiltaan hyväksyttävä. Rikosprosessin viivästymisiin on pyrittävä reagoimaan myös lainsäädännön keinoin. Ongelma on varsin akuutti ja saattaa pitkittyessään johtaa jopa siihen, että ihmisten luottamus järjestelmän tehokkaaseen ja oikeudenmukaiseen toimintaan alkaa heiketä. Reaktion nopeus on keskeinen rangaistuksen yleisestäään vaikutuksen tehostamiseksi ja keskeinen asianosaisten oikeusturvan toteutumisen edellytys.

Esityksessä on käsitelty sakon määräämistä koskevan lainsäädännön muuttamista monipuolisesti. Esityksessä ovat rikosvastuun määräämisen tehostaminen ja oikeusturva sopusoinnussa. Esitetyt säännökset ovat tarkkarajaisia, joskin muutamin paikoin ehkä liiankin yksityiskohtaisia (ks. jäljempänä rajoituksista kirjoitettua). En näe perustuslaillisia ongelmia siinä, että toimivaltaa siirretään poliisille ja syyttäjälle, vaikka periaatteessa tuomiovalta kuuluu riippumattomille tuomoistuimille. Kustannusvaikutuksia on hankala arvioida, mutta oletettavasti rikosprosessin kokonaiskustannukset voisivat vähentyä.

Sakkomenettelyn laajentamista on eri yhteyksissä esitetty ainakin 2000-luvun alusta asti, muun muassa syyttäjälaitoksen ja syyttäjähdistyksen taholta. Nyt on aika ryhtyä toimiin. Mallia on haettavissa Ruotsista, jota koskeva esitys sisältyykin lausunnon kohteena olevaan luonnokseen. Kun sakkomenettelyn laajentaminen on osa hallitusohjelmaa, on oletettavaa, että esityksen läpimenoille on olemassa hyvät poliittiset edellytykset.

Määritelmässä kiinnittää huomiota se, ettei niissä mainita määräyksen sisältävää yksityisoikeudellista seuraamusta. Tosin 3c §:ssä kirjoitetaan, että rikosoikeudellisen vaatimuksen yhteydessä voidaan määrätä korvauksista. Sääntely ei jätä näin ollen epäselvyyttä siitä, mitä milläkin määräyksellä voidaan maksettavaksi vahvistaa. En esitä tekstiä muutettavaksi.

Lain soveltamisalan laajentaminen: rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta

Esitys on perusteltu, kun säännöksessä nimenomaan korostetaan, että toimivallan laajennus koskee vain rikoksia, joista tuomitaan vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sakkoa. Tässä suhteessa on kuitenkin seurattava käytännön kehitystä. Lopputuloksena ei saa olla se, että teoista, joista nyt

tuomitaan sakkoa ankarampi rangaistus, aletaan ajan kuluksessa rangaistakin sakolla. Riski on todellinen, vaikka kuinka luottasi syyttäjien kykyyn tulkita ja soveltaa lakia lainsäätäjän tahdon mukaisesti. Pääasiassa laajennus vaikuttaisi menettelyyn varallisuusrikoksissa, vaikka syyttäjä voisi määrätä sakon esimerkiksi vainoamisesta, laittomasta uhkauksesta tai pakottamisesta. Näissä rikosnimikkeissä on paljon tekoja, joista tuomitaan vakiintuneesti sakkoa. Tosin mainittujen rikosnimikkeiden mukaiset teot eivät yleensä ole yksinkertaisia ja selviä. Onkin syytä korostaa yksinkertaisuuden ja selvyuden tapauskohtaista punnintaa. Rajoitusluettelo ei ole kovin johdonmukainen, koska kiihottamisesta kansanryhmää vastaan ei voisi määrätä sakkoa sakkomenettelyssä, mutta vainoamisesta voisi. Voi kysyä, mikä on kyseisten rikosten rangaistusarvon ero tai onko sitä ollenkaan. Kaikkein perustelluinta on rajata sakkomenettelyä seksuaalirikoksissa ja ehkä myös pahoinpitelyissä. Pahoinpitelyjäkin on monenlaisia ja pahoinpitelyjen säännönmukainen rangaistus on sakko. Pidän kuitenkin perusteltuna rajata tavalliset pahoinpitelyt kategorisesti sakkomenettelyn ulkopuolelle, koska vain joidenkin pahoinpitelyjen (esimerkiksi lähisuhteisiin liittyvien) rajaaminen sakkomenettelyn ulkopuolelle vaikeuttaisi poliisin työtä suhteettoman paljon. Rajoitusluettelo (esitetty 1a §) on varsin laaja, ja saattaa olla päivittäisessä poliisityössä hankalasti sovellettavissa. Lopputulemana en kuitenkaan esitä tässä vaiheessa muutosta esitykseen, mutta toivon esittämiäni näkökohtia punnittavan vielä lain jatkovalmistelussa.

Lain soveltamisalan laajentaminen: menettämisseuraamukset

Esitys on perusteltu.

Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän ratkaisuvallta

Esitys on perusteltu, myös siltä osin kuin esitutkintaviranomaisen toimivalta määrätä rangaistus rajataan 60 päiväsakkoon. Esitys laajentaa poliisimiehen (ja vastaavan) toimivaltaa merkittävästi, yleisesti kaikkiin rikoksiin, joista sakkomääräys voidaan antaa. Muutosesitys on hyväksyttävissä.

Yksi seikka kiinnittää huomiota. Esityksen 7 §:n 4 momentin mukaan "poliisimies voi tarvittaessa neuvotella syyttäjän kanssa asian soveltumisesta tässä laissa tarkoitettuun menettelyyn tai asian muusta oikeudellisesta arvioinnista". Säännös tulisi kirjoittaa muotoon "poliisimiehen tulee ...". Poliisimies voi jo nyt ilman nimenomaista säännöstä neuvotella syyttäjän kanssa asian soveltumisesta sakkomenettelyyn. Laissa tulee säätää selkeä velvoite neuvotteluun, jos siihen on aihetta. Yhteistyötä ei ylipäätään tule säätää mahdollisuudeksi vaan velvollisuudeksi.

Alaikäinen epäilty sakkomenettelyssä

Esitys on perusteltu. Jos rangaistusasteikon mukainen enimmäisrangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta, on perusteltua käsitellä alaikäistä epäiltyä koskeva asia täysimittaisessa rikosprosessissa.

Asianosaisten suostumukset ja suostumuksen peruuttaminen

Esitys on perusteltu, myös peruuttamisen kieltämisen osalta. Suostumus on välttämätön rajoite sakkomenettelyn käytölle, koska vain siten voidaan turvata asianomistajan korvauksen käsittely rikosjutun yhteydessä. Jos asianomistaja joutuisi hakemaan korvauspäätöksen riita-asiaain käsittelyjärjestyksessä, korvaus jäisi kuluriskin ja käsittelystä asianomistajalle johtuvan vaivan takia hakematta.

Lain soveltamisalan laajentaminen: yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittely

Esitys on perusteltu, vaikka tämä laajennus aiheuttanee suurimman poliisien ja syyttäjienkin koulutustarpeen. Toimivallan laajennus koskisi vain riidattomia vaatimuksia, mutta poliisin ja syyttäjän on valvottava sitä, että tuomittavat korvaukset perustuvat lakiin. Niin kuin esitykseen on kirjoitettu, mahdollisuus vahingonkorvauksen käsittelyyn sakkomenettelyssä saattaa lisätä esimerkiksi kauppaliikkeiden edustajien valmiutta suostua sakkomenettelyyn.

Lain soveltamisalan laajentaminen: päihdetutkimuskustannukset

Esitys on perusteltu ja mahdollistaa rattijuopumusten käsittelyn sakkomenettelyssä nykyistä laajemmin. Kustannusten peruste ja määrä perustuvat lainsäädäntöön, eikä niiden määräämiseen vaadita tuomioistuinkäsittelyn kaltaista harkintaa.

Esitutkintaan ehdotetut muutokset

Esitys on perusteltu. Tarve avustajan käytölle voi lisääntyä sakkorikoksissakin, kun menettelyssä määrättäisiin vahingonkorvauksista. Kannanotto korvauskysymykseen saattaa edellyttää epäillyn neuvottelua avustajan kanssa.

Muutoksenhakusäätelyyn ehdotetut muutokset

Esitys on perusteltu. Asianomistajan valitusoikeuden rajoituksesta on syytä luopua.

Tolvanen Matti
Itä-Suomen yliopisto